

Het milieu en het einde van de ideologie

Ze zeggen dat je oud wordt als je belastinginspecteurs jong vindt, liftsters meeneemt omdat hun anders iets zou kunnen overkomen, en last krijgt van *déjà vu*-ervaringen.

Om met dat laatste te beginnen: het milieu. Toen in 1971 het rapport van de Club van Rome uitkwam was dat het culminatiepunt van een reeks uitingen over de zorg voor de natuurlijke omgeving. Er kwamen congressen, acties, wetten en investeringen, maar een echt politiek onderwerp werd het milieu in Nederland niet.

Sinds de kerst is dat wel het geval. Na de 'low key'-behandeling van Tsjernobyl zien we opeens gegasmaskerde mannen die aan de einder het gifschip ontwaren. Broeder Hafmo, ziet gij reeds iets komen? Voorkomen is natuurlijk beter dan genezen en een goede voorlichting creëert politieke wonderen zoals we al weten sinds Marnix van St. Aldegonde c.s. de houtsneden over Spaanse wreedheden liet maken die de lezer nog wel kent uit de geschiedenisboekjes.

De verkiezingscampagne was verder weinig inspirerend (dit stukje werd vóór de uitslag geschreven) en velen wijten dit aan het bankroet van de 19e eeuwse ideologieën, die tot nu toe met veel stut- en stuntwerk nog een vitale indruk konden achterlaten op onze 'low definition' tv-schermen. Sterker nog, er loopt een discussie over het *einde van de geschiedenis*, waarmee wordt bedoeld dat het liberalisme heeft gewonnen (getuige pro: Gorbatsjov) zodat ons in de politiek niets meer rest dan pragmatisme en consumptisme. Anderen voorspellen dat uit de chaos die op allerlei terreinen toeslaat (bij voorbeeld de belastingvereenvoudiging die de omzet van onze accountant naar zijn schatting met 20% zal doen toenemen) een nieuwe ordening zal worden geboren zoals een onweersbui na drukkende lucht verfrissing brengt.

Aan het einde van de jaren zestig werd op revolutionaire wijze een

J.G. Wissema

aantal thema's aan de orde gesteld waarvan het milieu er slechts één was. Achter die thema's bleken fundamentele problemen schuil te gaan dan men aanvankelijk dacht. Met deze problemen zijn we geen meter verder gekomen want alle politieke energie bleef zitten in het 'pondje meer pondje minder'.

Laten we het rijtje eens langs gaan te beginnen met de vrouwenemancipatie. In eerste instantie ging het om het verkrijgen van gelijke rechten en kansen voor vrouwen. Echter, niet de mannen maar de geslachtsbepaalde rollen bleken de vijand te zijn. Met de vraag: "hoe realiseren we de androgyne mens?" zijn we nog geen stap verder.

Voorbeeld twee: het milieu. De Club van Rome wees niet alleen op het gevaar van de milieuvernieming; een even groot gevaar was de bevolkingsgroei. Daarbij zit het venijn in de interactie tussen die twee. Ruimer gezien is de vraag hoe het nieuwe ecologische evenwicht er uit moet zien als we zeg over 200 jaar een wereldbevolking hebben van 10 miljard zielen en een gemiddeld welvaartsniveau als dat van Zwitserland thans¹. Op deze vraag hebben we nog niet het begin van een antwoord.

Derde revolutie: democratisering. Er zijn ondernemingsraden en stadsdeelraden gekomen en misschien meer openheid, maar Brussel is er bij gekomen en een werkbare filosofie in deze is nog niet opgesteld. Minder overheid blijkt ook niet de oplossing, want dat is niet zo eenvoudig als het lijkt en intensiveert alleen het probleem.

Vierde revolutie: de abortus. Wat er achter vandaan kwam was de vraag welke beslissingsruimte individu respectievelijk gemeenschap dienen te hebben bij vragen rond leven en dood. Hier bestaan wel het individu beperkende ideologieën, maar weinig meer dan het gedachtengoed van de Verlichting staat er nog niet tegenover.

De vijfde revolutie ging over de relatie tussen rijke en arme landen. Wat er mede achter vandaan kwam was de vraag hoe lokale culturen en identiteiten tegenover elkaar en tegenover mondiale culturen dienen te staan. Ook hier geen mobiliserende ideologie, hooguit oprechte respectievelijk selectieve verontwaardiging.

Het wachten is op iemand die deze en andere thema's vanuit enkele kernprincipes uitwerkt en verbindt tot een vitale, wervende en realiseerbare ideologie die de kwaliteit van onze 'high definition'-schermen van straks overleeft. Misschien krijgen we dan weer echte politieke strijd.

1. H. Kahn, *World economic development, Morrow-Quill Paperbacks, 1973.*